

19. Sahabenin Zühd ve Takvası

Zühd: “Dünyanın fânî lezzetlerinden faydalanma konusunda zarurî miktarla yetinmek.”, “refah içinde ve şaşalı yaşamaya iltifat etmemek” gibi manalara gelir.

Zühd, tasavvufun mühim esaslarından biri, **dünyayı terk etmektir**. Şüphesiz bu terk, Üstad Said Nursi'nin ifadesiyle “kesben değil kalben” olmalıdır. (bk. Nursi, Mesnevi-i Nuriye, Habbe, s. 124). **Kesb** çalışma, kazanma demektir. Şu var ki, mahiyetine hem madde, hem mânâ dercedilen insan, dünyanın maddesine çalışırken, mana yönünü ihmal etmemelidir. Bir insan para kazanmalı, fakat parayı kalbine değil, kasasına koymalı ve o parayla faydalı işler görmelidir. Dünyanın bir çekim kuvveti vardır. Bu çekimden kurtulamayanlar hakikatin semasına yükselemezler. Kendini dünyanın servet ve şaşasına kaptırmış olan Karun'a, kavmi şu hatırlatmayı yaparlar: “Dünyadan nasibini unutma!” (Kasas, 28/76).

Dünyadan nasibin ne olduğu hakkında Hamdi Yazır, şu açıklamada bulunur: “Bazıları, 'helâl rızık ve meşru dünya zevki', diye anlamak istemişlerse de, o geçici dünyanın kendisi demektir. Asıl dünyadan nasip ise, 'Dünya ahiretin tarlasıdır.', muktezasınca, ahiret için edilen intifa, ahirete kalacak ameldir. Yoksa dünyadan nasip, nihayet bir kefenidir.” Bazılarının dünyayı terk noktasındaki “bir lokma bir hırka” telakkileri, kendi özel anlayışlarıdır. **Asıl hüner, dünyayı ahiretin tarlası olarak görüp, ondan ebedi saadeti namına azami derecede faydalanabilmektir.**

TAKVA: Korkma, sakınma, Allah korkusuyla günahattan kaçınmakta, Allah'ın emir ve yasaklarına uymakta titizlik gösterme. Allah'ın himâyesine girmek, emrini tutup azabından korunma anlamında Kur'anî bir terim.

Bu şekilde titiz davranan insana, “**muttaki**” denir (Rağîb el-İsfahânî, el-Müfredât fi Caribi'l-Kur'an, Mısır, 1961, s. 530). Kur'an'da takvayı över mahiyette birçok ayet vardır. Bunlardan bir tanesinin meâli şöyledir:

“Kim takva sahibi olur (Allah'tan korkar)sa, Allah ona bir çıkış yolu ihsan eder ve ona beklemediği yerden rızık verir. Kim Allah'a güvenirse O kendisine yeter. Şüphesiz Allah

emrini yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü koymuştur.” (et-Talak, 65/2,3). Kur'an, takvayı elbiseye benzetir. (7:26) ve birinci, yani 'Din'i kanadıyla üç dereceli bir takvadan söz eder (5:93). Birinci derecesi, insanın avret mahallerini örten elbise gibidir ve iman dairesine girip, bilhassa farzları yerine getirmek ve büyük günahlardan kaçınmaktır. İkinci derecesi, imanda derinleşme, farzlarla birlikte sünnetleri, hatta müstehapları da yerine getirme ve haramlarla birlikte mekruhlardan da kaçma olup, vücudun tamamına giyilen elbise gibidir. Takvanın üçüncü derecesini ise, imanda daha bir derinleşme, marifet ufkuna ulaşma, Allah'ın razı olacağı büyük-küçük her türlü salih ameli mümkün olduğunca yerine getirmeye çalışma ve haram veya mekruh olabilir endişesiyle şüphelilerden de kaçınma oluşturur ki, kendisi güzel ve giyeni güzel gösteren elbise gibidir. Bu derecedeki takva, bir açıdan *ihsan* şuuruyla eş anlamlıdır. İhsan şuuru ise, biz Allah'ı görmesek de O'nun bizi gördüğünün şuuru içinde O'nu görüyormuşuz gibi ibadet etmek, her söz, davranış ve duygumuzda Allah'ın gözetimi altında olduğumuzu bilerek davranmaktır. Kur'an, pek çok ayetinde gerçek kurtuluşa erenleri *müttakiler* ve *muhsinler* (ihsan sahipleri) olarak zikreder. Takva, esasen kamil kulluğun adıdır. Takva, Allah katında insani büyüklüğün tek ölçüsüdür. *Allah katında en şerefliiniz, en değerliniz, takvada en ileri olanınızdır.* (49: 13)

Sahabenin Zühd ve Takvası

Zühd, dünyevî hazları terk edip, cismanî meyllere karşı koyma mânâlarına gelir. Bir diğer mânâda zühd, sonsuz olan ahiret için, sınırlı dünya rahatını terk etme şeklinde yorumlanmıştır. Takva ise, vikaye kökünden gelir; vikaye de gayet iyi korunma ve sakınma demektir. Şer'î ıstılahta (islami terim olarak) takva, “Allah'ın emirlerini tutup, yasaklarından kaçınmak suretiyle O'nun azabından korunma cehdi.” şeklinde tarif edilmiştir.

Sahabi, zühd ve takvada da zirveyi tutuyorlardı. Ukbe b. Âmir anlatıyor: Allah Resûlü Uhud hadisesi yaşandıktan sekiz sene sonra, orada şehit düşenler için dua etti; dua ederken sanki yaşayanlara ve ölmüşlere “Allaha ismarladık.” der gibiydi. Sonra minbere

çıkarak halka şöyle hitap etti: “Ben hemen sizin önünüzdeyim; kavuşmamıza az kaldı. Sizin neler yaptığınıza şahadet edeceğim. Buluşma noktamız, Kevser Havzı olacaktır. Şu anda Kevser’i buradan ve durduğum yerden seyrediyorum. Ey insanlar! Ben, sizin şirke düşmenizden endişe etmiyorum. Sizin hakkınızda tek endişem, dünya malı konusunda birbirinizle yarış etmeniz ve ona fazla perestiş göstererek ihtilâfa düşmenizdir.” Ebu’d-Derdâ (r.a.) şöyle demiştir: “Ölümden sonra göreceğimizi bilseydiniz ne iştahla yemek yerdiniz ne de bir şey içerdiniz. Dinlenebileceğiniz bir eve de girmezsiniz. Kalabalık yerlere çıkar ve bağrınızı döverek durumunuza ah u vah ederdiniz. Keşke Allah beni, kesilen ve meyvesi yenilen bir ağaç olarak yaratsaydı!”

Zeyd b. Erkam anlatıyor: Hazreti Ebû Bekir su istemişti. Ona, bal şerbeti getirdiler. Tam ağzına götürdü, içecekti ki ağlamaya başladı. Biz de bir şey oldu zannederek ona soru da sormadık. Sakinleşince, “Ey Resûlullah’ın halifesi! Seni bu derece ağlatan nedir böyle?” dedik. Bunun üzerine, Hazreti Ebû Bekir anlatmaya başladı: “Bir gün, Efendimizle birlikteydim. Bir baktım; Resûlullah sanki bir şeyi kovuyor! Oysaki, ben bir şey göremiyordum. Dedim ki: “Yâ Resûlullah, bir şeyi kovuyor gibiydin; ama ben bir nesne göremedim!” Efendimiz buyurdu: “Dünya, bana kendisini kabul ettirmeye çalıştı; ben de ‘Git benim yanımdan, uzaklaş!’ diye onu kovuyordum. Dünya bana: ‘Sen, beni tam olarak idrak etmeyeceksin.’ dedi.” Ebû Bekir der ki: “Bu hadise bana çok tesir etti. Onun buyruklarına muhâlefet etmekten ve dünyaya aldanmaktan hep korktum.”

Muhammed b. Sirin (r.a.) anlatıyor: Hazreti Ebû Bekir’den başka, yediği yemeği istifra ederek geri çıkartan birine rastlamadım. Bir gün, Ebû Bekir’e yemek getirildi. Yedikten sonra kendisine: “Bu yemeği Numan getirdi.” denildi. Bunu duyar duymaz Ebû Bekir: “Bana Numan’ın cahiliye döneminde kâhinlik mesleğinden kazandığı yemeği yedirdiniz!” dedi ve yediğini geri çıkarttı.

Sâlim b. Abdullah anlatıyor: Hazreti Ömer halifelğe getirilince, daha önce Hazreti Ebû Bekir’e verilen maaş ona da verilmeye başlandı. Bir ara, Hazreti Ömer maddi sıkıntıya maruz kaldı. Muhacirlerden bir grup, (Hazreti Osman, Hazreti Ali ve Hazreti Zübeyr b.

Avvam) bu konuyu istişare etti ve Zübeyr, “Ömer’e söylesek de maaşını biraz arttırsak.” diye teklifte bulundu. Hazreti Ali ise “Ümit ederim ki, Ömer bunu kabul eder.” dedi. Üçü birlikte kalkıp giderlerken Hazreti Osman: “Ömer’i bilirsiniz. En iyisi, bu teklifi Hazreti Ömer’in geri çeviremeyeceği birine yaptırabilirim. Hafsa’ya gidelim, ona söyletelim ve bu fikrin kimden geldiğini de gizli tutsun.” dedi. Söyledikleri gibi Hafsa’ya gittiler ve tekliflerini Hazreti Ömer’e iletmelerini istediler; kimse adını vermemesini de tembih ederek Hafsa’nın yanından ayrıldılar.

Hazreti Hafsa, babası Hazreti Ömer’e gitti ve durumu anlattı. Ömer’in yüzünden kızdığını fark etti. Hazreti Ömer, gelenlerin kim olduğunu sordu. Hafsa, “Senin düşünceni öğrenmeden gelenlerin adlarını söyleyemem.” dedi. Hazreti Ömer: “Eğer kim olduklarını bilseydim, onları bir güzel fırçalardım! Ama dua etsinler ki, arada sen varsın. Söyle bana Hafsa, Allah Resûlü senin evinde kalırken, ne tür bir elbise giyiyordu?” Hafsa: “Resûlullah’ın iki tane elbisesi vardı: Birini, resmî misafirlerin yanında; diğerini de cemaatinin huzuruna çıktığında giyerdi.” dedi. Hazreti Ömer: “Yediği en iyi yemek neydi, onu da bana söyler misin?” diye sordu. Hafsa: “Yediğimiz, arpa ekmeğiydi. Ekmeğin, sıcak hâlde iken üzerine yağ sürerdik ve bunu lezzetli bulduğumuz için, gelen misafirlere de bundan ikram ederdik.” diye cevap verdi. Hazreti Ömer: “Peki Hafsa, Efendimizin; senin yanında kaldığı zaman kullandığı en geniş yaygı neydi?” dedi. Hafsa: “Kaba kumaştan yapılmış bir örtümüz vardı. Yazları bunu dörde katlar, oturmak için altımıza sererdik. Kış geldiğinde de örtünün yarısını altımıza serer, diğer yarısını da üzerimize örterdik.” dedi. Hazreti Ömer: “Bak Hafsa, şu sözlerimi de onlara aynen iletmeni istiyorum: Allah Resûlü, kendisine yetecek kadarını belirledikten sonra, geri kalan malını ihtiyaç sahiplerine dağıtırdı. Vallahi, ben kendime yetecek miktarı belirledim. Artanı, ihtiyacı olanlara dağıtacağım ve de elimde kalanla yetineceğim. Ben ve benden önceki iki arkadaşım, (Efendimiz ve Ebû Bekir), bir yolu izleyen üç kişi gibiyiz. Birincisi, manevî azığını aldı ve gitti. Arkasından ikincisi de gitti ve ona kavuştu. (Kendisini kastederek) Üçüncüsü de onların gittiği yolu takip eder ve onların dünyevî azığı ile yetinirse onlara kavuşabilir; onlarla birlikte olabilir. Eğer farklı bir yoldan

giderse onlarla buluşması mümkün olmaz.” buyurdu. Hasan Basri’den nakledilir: “Halifeliği sırasında Hazreti Ömer, sırtında on iki yerinden yamalı bir elbiseyle hutbe okudu.”

Hazreti Osman b. Affân’ın azatlısı Hâni’ anlatıyor: Hazreti Osman (r.a.) bir mezarın başında durduğunda ağlar; öyle ağlardı ki, sakalı gözyaşlarıyla ıslanırdı. Kendisine: “Cennet ve cehennemi hatırladığında ağlamıyorsun da kabri hatırlayınca niçin ağlıyorsun?” diye sorduğumda, şu cevabı verdi: “Ben Resûlullah’tan şöyle buyurduğunu duymuştum: “Kabir, ahiret menzillerinin ilkidir. Bu ilk noktadan geçip kurtulan için, sonrası çok kolaydır. Kurtulamayan için ise ondan sonraki menziller daha çetindir.”